

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה הודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 817

מסכת יבמות ק"ו - קי"ב ♦ אבות ב', ח' - ב', ט'

בס"ד, כ"ז טבת תשע"ה

השבוע בגליון

- ♦ מתי פוקע איסור "אשת אח"?
- ♦ מדוע ומתי יש להתרחק ממתן ערבות לחוב?
- ♦ ערבות לנדוניה או פרנסה

- ♦ אין תנאי בנישואין - הפולמוס והמערכה
- ♦ אדם שאחיו מומר, יקדש אשה על תנאי
- ♦ יבום וחליצה, מה עדיף בזמן הזה?

דבר העורך

במחזור הקודם של הדף היומי קיבלנו מכתב מרגש מאת הרב יוסף הלוי שישא שליט"א, מאנגליה, בעת לימוד מסכת יבמות, ויפה כוחו גם עתה:

בס"ד

לכבוד מערכת מאורות הדף היומי שיחיו.
היות ורבות אלפי ישראל כן ירבו עוסקים כעת בלימוד יבמות במסגרת דף היומי, ברצוני לספר לכם סיפור על האיש הנכבד המנוח ז"ל, שהיה החברותא שלי. המדובר הוא בהרב דוד פרייליך זצ"ל, בוגר ישיבות מפורסמות בחוסט ובפרעסבורג בהונגריה, שהיגר אחרי מלחמת העולם הראשונה למינכן שבגרמניה, בה נתמנה לרב בבית כנסת של חברת אהל יעקב וגם סייע לרב העיר הרב יונה ארנטרוי זצ"ל בניהול הקהילה, וגם הקימו ביחד ישיבה בעיר. **הרב** ההוא היה קם מידי בוקר השכם שעה לפני זמן שחרית להשתתף בשיעור דף היומי. והנה הגיע ליל הבדולח הנקרא קריסטל נאכט, בט"ז מרחשוון תצ"ח. בלילה ההוא הציתו הרשעים בתי כנסת בכל מדינות גרמניה ואוסטריה, והנה, הרב הזה, כמו הרבה יהודים במדינה, לא ידע מאומה מהמתחולל בלילה, והוא קם בבוקר כמנהגו. כשהגיע קרוב לבית הכנסת ראה אותו עולה בלהבות אש. הוא התחיל לרוץ לתוכו כדי להציל ספרי תורה, והנה, הרגיש יד חזקה תופסת בצוארו. הוא פנה לאחור וראה כבאי אחוז בו, ואומר לו בזו הלשון: אם החיים שלך יקרים לך, אז תברח מכאן תיכף ומיד. כמובן שהוא עשה כן, וחזר שבור ומועזעז הביתה. **לאחר** שעה הגיעו היהודים האחרים לתפילת שחרית כרגיל, ואז חיכו להם אנשי הגסטפו, השוטרים הנאצים שתפסו אותם ושלחום לאחד ממחנות הריכוז שלהם. היהודים האומללים ההם סבלו צרות צרורות עד שנשתחררו, וחלק מהם נהרגו אף שזה היה עדיין לפני המלחמה.

דף קז/א לפי שאין תנאי בנישואין

אין תנאי בנישואין - הפולמוס והמערכה

מאז ומעולם היו שניסו למצוא דרכים כיצד לפתור בעיות של עגונות, שבעליהן נטשון ומסרבים לגרשן בגט כריתות, וכן את מצוקתן של נשים שהתאלמנו והיבמים מסרבים לייבמן או לחלוץ להן. במשך השנים הועלו רעיונות שונים, על פיהם ניתן לבטל את הקידושין למפרע. **אדם שאחיו מומר, יקדש אשה על תנאי:** בשנת תרמ"ו, בית המחוקקים הצרפתי חוקק, כי לבית המשפט נתונה סמכות להורות על גירושין גם שלא ברצון הבעל. אחד מרבני צרפת ניסה להאחז בחוק זה ולמצוא לו מקום גם בהלכה היהודית. הצעתו המופרכת מיסודה נשתקעה מיד. שנים מספר לאחר מכן, בשנת תרנ"ג, הציע רב אחר, כי כל המקדש אשה יאמר במעמד הקידושין כי "אם בית המשפט יחליט על גירושין, ולא יתן גט כדון, יבטלו הקידושין ולא יחולו מעיקרם". הצעתו התבססה על התירו של הרמ"א (שולחן ערוך אה"ע סימן קנ"ז סעיף ד'): "והמקדש אשה ויש לו אח מומר, יכול לקדש ולהתנות בתנאי כפול שאם תפול לפני המומר ליבום שלא תהא מקודשת".

רבי יצחק אלחנן ספקטור, רבה של קובנא, שיגר מיד שני מכתבים קצרים אך חריפים ביותר, בהם הודיע כי אין לקבל הצעה זו, כיוון שעל ידה יתרבו מכשולים גדולים ביותר. אכן הרעיון נגזז, אך לא לשנים רבות.

בשנת תרס"ו, לאחר פטירתו, התעוררה הפרשה מחדש. רבני צרפת שוב החלו לדון בעניין הנהגת קידושין על תנאי וחפצו לקבוע כי אם יחליט בית המשפט לבטל את הנישואין, יתברר כי הם בטלים למפרע. שני רבנים צרפתיים יראי ה' עוררו את רבני מזרח אירופה דאז, לצאת נגד מזימה זו. בראש המערכה עמדו גדולי הדור, רבי דוד פרידמן מקרלין, אשר הוזעק לכך על ידי רבי חיים מבריסק, ורבי חיים עוזר גראדז'ינסקי מוילנא, ואליהם הצטרפו בכתב ובעל פה כל גדולי המדינות, מגרמניה, גליציה, רוסיה, פולין, ליטא, ירושלים, אמריקה, הולנד, בלגיה, ועוד, ובעצם, מכל ישוב יהודי על פני תבל. סך כל החותמים הגיע למאות רבות של רבנים.

העילה להתנגדות הנחרצת היתה בראש ובראשונה, כי הנהגת קידושין עם תנאי באופן גורף, תפגום בקדושת ישראל, במתן אפשרות לכל אשה להפקיע את הקידושין כרצונה. מלבד זאת,

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם לונדנר** ז"ל
ב"ר דניאל הלוי ז"ל
נלב"ע ג' בשבט תשס"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידו
הר"ר **יצחק לונדנר** ומשפ' שיחיו - רעננה

צעילוי נשמת

מרת **חיה הנטר** ע"ה
ב"ר לייב ז"ל
נלב"ע כ"ז בטבת תשע"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אהרון מזוז** ז"ל
ב"ר יוסף וקמונה ז"ל
נלב"ע כ"ח בטבת
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידו הר"ר **מאיר מזוז** שיח'י

לעילוי נשמת

מרת **יידל עליזה מי-זהב** ע"ה בת הר"ר מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ז בטבת תשנ"ז **תנצב"ה**
הונצחה ע"י בניו ידידו הר"ר **אוריאל ומנחם מי-זהב** ומשפחותיהם שיחיו

עשיית תנאי בקידושין כרוכה בפרטים רבים, ודי בכך שאחד מהם לא ייושם כדי לגרום לאי חלותו בפועל. זאת ועוד, הפוסקים עוררו חששות נוספים, כי מציאות של תנאי מסוג זה, בה האשה יכולה לצאת תחת בעלה נגד רצונו, היא כהתנאה נגד רצון התורה, אשר הורתה כי האיש הוא המגרש את האשה (בית מאיר).

טענה הלכתית נוספת הועלתה על הפרק, כי מעיקרו של דין אין זה ברור כלל ועיקר שיש אפשרות לשאת אשה בתנאי. במקומות אחדים בתלמוד, ביניהם בסוגייתנו, נאמר: "אלא נישואין, מי איכא למימר תנאה הוה ליה בנישואין?" - לגבי נישואין, הניתן לומר שאפשר לעשות תנאי בעת הנישואין? ראשונים רבים וכן פוסקים רבים מפרשים ומסבירים את דברי גמרתנו, כי אין אפשרות להחיל תנאי לגבי הנישואין, מפני שבלבו פנימה הבעל אינו שלם עם התנאי שעלול להותירו מחוץ לנישואין כהרף עין (ראה באוצה"פ סי' לח סעיף לה בשם ארץ צבי תאומי צביה ופוסקים אחרים. כך גם הביא המאירי בכתובות שם בשם גאוני ספרד, והוא הר"י מיגש, וכך גם דעת השלטי הגיבורים על הר"ף בכתובות שם והגהות אשרי בכתובות שם סי' י"ב).

לעומת זאת סתימת דברי הרמב"ם (פ"ז הנ"ג) והשולחן ערוך (סימן ל"ח סעיף ל"ה), וכן דעת המאירי (שם) עצמו, כי רק המקדש אשה בתנאי ולא שב להזכיר תנאי זה בעת שכנסה, מוכיח בכך כי אינו חפץ בקיומו של התנאי. אך אם שב והתנה בעת שכנסה - התנאי קיים (ועי' בב"ש אהע"ז שם ס"ק נט ובח"מ ס"ק מט שהביאו הדעות).

מחלוקת רבתי זו לא הוכרעה באופן חד משמעי, וכאמור, הרמ"א התיר לאדם שיש לו אח מומר, לשאת אשה תוך תנאי שאם ימות יתבטלו הנישואין למפרע, כדי שלא תיפול ליבום לפני אחיו המומר. האם ניתן להתיר לעשות כן בכל נישואין?

הפוסקים הבהירו, כי היתרו של הרמ"א, הוא היתר של שעת הדחק בלבד, כדי שלא יתבטל האיש ממצוות פריה ורביה, שכן, עלול הוא למצוא עצמו ללא אשה. זאת ועוד, לא התיר הרמ"א אלא תנאי החל לאחר מותו, שהרי הוא מתנה כי אם ימות בלא זרע, יתברר שלא חלו הקידושין. אך האם ניתן להניח כי אדם מסכים בלב שלם להתנות תנאי אשר עלול להביא לגדיעת חיי נישואיו ולנפצע עלי סלע?

טעם מעניין נוסף לדחיית רעיון התנאי העלו הפוסקים, כי אף במקרים המיוחדים בהם התירו נישואין עם תנאי, חששו שמא אין לבו שלם עם תנאו ולפיכך הורו להשביעו בשבועה חמורה שאין לה התרה, כי לא ישוב מתנאו. ברם, אותם יהודים שעבורם חפצו להתקין את התקנה הגורפת, אינם חוששים משבועה, חמורה או לא, וממילא יש לפקפק בעצם חלותו של התנאי.

כל האגרות והמכתבים כונסו לאחר מכן בחוברת מיוחדת בשם "אין תנאי בנישואין", כדי למנוע הישנות הצעת רעיונות שכאלו. החוברת אכן פעלה את פעולתה, ורעיונות זהים שהועלו בקושטא ובארצות הברית בשנים הסמוכות, נגנזו ולא באו לידי מעשה (ועיין עוד בקובצי ישרון ח"ט-י' באורך רב).

דף קט/א אבא שאול אומר הכונס את יבמתו לשם נוי

יבום וחליצה, מה עדיף בזמן הזה?

לקראת סיומה של מסכת יבמות, אנו לומדים בפעם השלישית את דעתו של אבא שאול: "הכונס את יבמתו לשם נוי, לשם אישות, לשם דבר אחר, כאילו פוגע בערווה. וקרוב בעיני הדבר להיות הולד ממזר".

הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל, בעל ערוך השולחן (אהע"ז סימן קס"ה), נטל על עצמו, כדרכו, לרדת אל שורשם של נידונים סבוכים, וכך עשה גם לגבי הנוהג בקהילות אשכנז, לבלתי קיים מצוות ייבום, לאור דברי אבא שאול.

לאור משניות אחדות בנושא, התעוררה מחלוקת ראשונים ופוסקים, כלהלן.

במסכת בכורות אומרת המשנה (פרק א' משנה ז'): "מצות יבום קודמת למצות חליצה - בראשונה שהיו מתכווין לשם מצוה. ועכשיו שאין מתכווין לשם מצוה, אמרו: מצות חליצה קודמת למצות יבום". מה כוונת המשנה "ועכשיו", תקופה זמנית, או מכאן ואילך?

במסכתנו אומר רמי בר חמא (לט/ב): "חזרו לאמר מצות יבום קודמת למצות חליצה". הגמרא תמחה על אתר, וכי דורות המאוחרים טובים מן הראשונים? שהראשונים לא קיימו המצווה לשמה ודורות האחרונים מקיימים? הגמרא מבארת, כי המשנה בבכורות נשנתה לדעת תנאים שחששו לשיטת אבא שאול, שהמייבם מתוך כוונה נוספת, שלא לדבר מצווה, עושה שלא כהוגן, ולפיכך אסרו לייבם. לימים פסקו כחכמים החולקים וסוברים כי מצווה לייבם בכל אופן.

כשנדרשו הראשונים להכריע הלכה, הם נחלקו לשיטות.

הרי"ף (דף י"ג בדפי הרי"ף) והרמב"ם (הלכות יבום וחליצה פרק א' הלכה ב'), וראשונים רבים נוספים פסקו הלכה כמבואר במסכתנו בשם רמי בר חמא, שלבסוף נפסקה הלכה כחכמים ולא כאבא שאול.

לעומתם, חבל ראשונים, בראשם רבינו תם (לט/ב ד"ה אמר רב ובכתובות ד ד"ה ובדיני, וכן בשו"ת ר"י מיגש קל"ט בסמ"ג ועוד) סוברים, כי יש להכריע הלכה כמשנה בבכורות.

האיש הזה שהיה נתין חוץ זכה לצאת הוא ומשפחתו מגרמניה והאריך ימים באנגליה. בכל הזדמנות היה חוזר ומכריז "דף היומי הציל את חיי".

שנים עברו, הוא הזדקן ויצא לגימלאות, ואני בדיוק חצי מגילו ואב למשפחה צעירה ושנינו גרנו באותו רובע בלונדון והתחלנו ללמוד בחברותא מדי ערב בערב. התחלנו עם מסכת שבת ולמדנו משך כמה שנים רוב המסכתות בסדר מועד, בו בזמן שהוא היה גם נותן שיעורים לכולל של זקנים שרוב המשתתפים היו צעירים ממנו.

סיימנו סדר מועד וחשבנו מה ללמוד הלאה. החבר שלי כבר היה בן תשעים וחמש, ואמר לי: עדיין לא למדתי מסכת יבמות בחיי, מסכתא זו אני רוצה ללמוד. התחלנו ללמוד ולמדנו ביגיעה דף אחרי דף, עד שזכינו לסיים המסכת זמן קצר לפני הגיעו ליום ההולדת המאה שלו!

רשמתי את זה עבור קוראי המאורות, כדי ללמוד מרבי דוד פרייליך זצ"ל, שאין לך דבר העומד בפני הרצון! ואם זוכה אדם שהשי"ת נותן לו אריכות ימים, אז גם בזקנה מופלגת אפשר ללמוד וגם לסיים המסכתות הכי קשות והמסובכות שבתלמוד.

בכל הכבוד הראוי יוסף הלוי שישא גלדרס גרין, לונדון, אנגליא

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. ספק: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף קו/ב ובלשון הקדש היו אומרים

בלשון הקודש - שיבנו מלאכים

מדוע? מפני שהמלאכים מענישים בעידן דריתחא את מי שמחמיץ מצוות עשה ואינו מביא עצמו להתחייב בהן (כאמור במנחות מא/א). כאן, שהלה מוותר על מצות ייבום, עלול הוא להעניש על יד המלאכים. ברם, מצוות חליצה בה הוא מתבזה ונקרא חלוץ הנעל, מגינה עליו. מוטב, איפוא, שיתנהל טקס החליצה בלשון הקודש שמלאכי השרת מבינים בה, ואז יווכחו שאין צורך לענשו... (פנים יפות, כי תצא).

דף קט/ב כל האומר אין לו אלא תורה... דאפילו תורה אין לו

תורה בלי אורחות חיים?

דהיינו, הסביר הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל, ראש ישיבת אור ישראל, שהאומר שאין בתורה אלא תורה בלבד, ולא אורחות חיים והליכות עולם, אפילו תורה אין לו. כנראה שלא למד מאומה... (דרכי מוסר, ואתחנן).

דף ק"א ואותביה אבי כורסיא

מקור למנהג

כתוב בספר הפרנסה לתלמיד מהר"ם מרוטנבורג (סי' שע):

"ומה שנהגו להושיב חתן וכלה במוצאי שבת על שני קתדראות, ראיה ביבמות פרק בית שמאי מהוא עובדא דהוה בנחש דאתקדושה כשהיא קטנה ואותביה אי כורסיא".

כורסיא הוא ספסל לפירוש זה (וכן כתב גם בתשב"ץ קטן סי' תסז).

דף קיא/ב קטן וקטנה לא חולצין

אברהם ידע

תוספות (לעיל ב/ב) מביאים גמרא זו ואומרים, שאף אשה שאינה ראויה ללדת אין קידושה קידושין, אם ידע אנת הבעל והסכים להנשא לה, חלים הקידושין.

בכך פירש הרבי רבי העשיל את דברי הקב"ה לאבימלך על אדות שרה, "ועתה השב את אשתך

האיש כי נביא הוא" (בראשית כ/ז). מה ענין זה לזה? ברם, כידוע היתה שרה עקרה ולא יכלה ללדת. יכול היה, איפוא, אבימלך לטעון, כי אין קידושיה לאברהם קידושין, ואינה אשת איש. לכך אמר לו הקב"ה: "השב אשת האיש כי נביא הוא", ודאי ידע זאת על אודות שרה ואף על פי כן הסכים להנשא, שקידושיהם קידושין ואשת איש היא... (חנוכה התורה).

צעילוי נשמת

מרת **חנה פיגא גוטסגנדה** ע"ה

בת הר"ר בנימין דוד ז"ל
נלב"ע ג' בשבט תשנ"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י נכדה ידידינו
הר"ר **שאלו חסדיאל** ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה מזרחי** ז"ל

ב"ר עזרא ז"ל נלב"ע א' שבט תשל"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י משפחת **ברנע** שיחיו - י-ם

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר קאהן** ז"ל ב"ר שמואל צבי הי"ד
ומרת **מלכה צביה קאהן** ע"ה ב"ר זכריה הי"ד

נלב"ע כ"ו בשבט תשכ"ט

ולע"נ מרת **שרה פרומה וייץ** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל

ורפאל וייץ ז"ל ב"ר יצחק ז"ל **תנצב"ה**

הונצחו ע"י **בנימין וזו לאה קרניאל** שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף רוזינגר** ז"ל

ב"ר אברהם שמשון ז"ל נלב"ע כ"ה בשבט תשס"ב

מרת **חנה (הלן) רוזינגר** ע"ה

ב"ר אהרן ז"ל נלב"ע כ"ח בטבת תשס"ב

תנצב"ה

הונצחו ע"י נכדם הר"ר **דב ריגור** שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **אדלה (איידל) האוזר** ע"ה

ב"ר יונה פאטשוק ז"ל נלב"ע כ"ו בטבת תשס"ד

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידינו ר' **שלמה האוזר** שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שלמה בירנברג** ז"ל

ב"ר אלימלך ז"ל נלב"ע כ"ח בטבת תשל"ה

ומרת **שושנה רייזל בירנברג** ע"ה

ב"ר שלמה ז"ל נלב"ע ב' בטבת תשנ"ו

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **הינדא פרומר** ע"ה

ב"ר אלכסנדר אפרים ז"ל נלב"ע כ"ט בטבת תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

המחלוקת לא הוכרעה גם בדורות מאוחרים יותר ואף בשולחן ערוך, מרן המחבר כתב באופן שמשמע כי יש להעדיף מצוות יבום, ואילו מן הרמ"א משתמע כי יש להעדיף קיום חליצה. אכן, בארצות המזרח רווח המנהג לייבם, ואילו בארצות אשכנז לא נהגו לייבם כלל.

בעל ערוך השולחן נוגע גם בשאלה הבסיסית, המתבקשת, במה נחלקו חכמים ואבא שאול?

מתי פוקע איסור "אשת אח"? הוא מסביר (שם, סעיף ו'), כי הם נחלקו אם איסור אשת אח פוקע עם **חלות** מצוות הייבום, כלומר, ברגע מות בעלה של היבמה. או שמא **קיום** מצוות הייבום דוחה את איסור אשת אח. אם איסור אשת אח פוקע עם חלות המצווה, מאותו רגע ואילך היבמה היא כאשה רגילה כלפי היבם ואין כל עילה למנוע את היבום, גם אם היבם אינו מתכוון לשם מצווה כלל. ברם, אם איסור אשת אח נדחה אך ורק עם **קיום** מצוות הייבום, וכך סובר אבא שאול, הרי שאם המייבם אינו מתכוון לדבר מצווה כלל, הוא עובר על איסור אשת אח. משהגענו עד הלום, הבה נתוודע לחידוש מרהיב של רבי יחיאל מיכל זצ"ל.

הגע עצמך. לדעת אבא שאול, מה דינו של יבם שייבם את יבמתו שלא מתוך מחשבת מצווה כלל? לכאורה, למעט עבירה, לא עשה ולא כלום, שהרי מצוות ייבום לא קיים כי אם איסור, וממילא לא קנאה לאשה!

ברם, הערוך השולחן מחדש, כי אף לדעת אבא שאול, קנה יבם זה את יבמתו להיות לו לאשה; טעם הדבר, לפי שקניין היבם את היבמה אינו מותנה בכך שכוונתו לשם מצווה. אלא כלל קבעה תורתנו הקדושה, כי יבם המייבם את יבמתו - קנאה.

עדיין תנקר בלבנו שאלה מציקה. הן אבא שאול סובר, כי אם אין היבם מכוון לשם מצווה, הרי הוא עובר על איסור ערווה! הן ידוע לכל, כי אין אפשרות לקדש בעלת איסור ערווה! כיצד, איפוא, חל קניינו של יבם זה, בשעה שאינו מכוון לשם מצווה?!

בשאלה זו אנו חושפים את קצותיה הרגישים של אחת החקירות הישבתיות המפורסמות, לגבי "אין קידושין תופסין בערווה". מדוע קידושין אינם חלים בין איש ואשה האסורים זה על זה באיסור ערווה. האם מפני חומרת האיסור, או מפני מהות הערווה - אין קידושין יכולים לחול בין איש ואשה המוגדרים כערווה זה לזו.

ובכן, אם נניח כצד השני, נוכל להבין היטב את חידושו של בעל ערוך השולחן. אין אפשרות לקדש בעלת ערווה, לא מפני האיסור אלא מפני מציאות הערווה. משכך, במצוות ייבום חידשה התורה כי אף על פי שיש כאן מציאות של ערווה, בכל זאת יחול קניין היבם ביבמה. אמנם, השאלה אם יעבור היבם איסור אם לאו, תלוייה בהתנהגותו של היבם, בכוונתו. אם יזכה לכוון לשם מצווה - לא עבר על איסור, ואם לא - יעבור. אך המונע את חלות קניין אשה שהיא ערווה עליו, הוסר זה מכבר.

ראוי לציין, כי הראשונים עמדו כבר על שאלה זו, האם לדעת אבא שאול היבם אינו קונה את היבמה באין כוונת מצווה, ולדעתם כל דברי אבא שאול הם מדרבנן בלבד! ומדין תורה הייבום מתקיים כדת וכדין (ראה נימוקי יוסף ריש פרק הבא על יבימתו, דף יח/א בדפי הרי"ף. ועיין עוד בריטב"א שם). מדברי ראשונים אלה עולה שלא כדברי הערוך השולחן.

דף קט/א ויתרחק משלשה דברים מן המיאון ומן הפקדונות ומן הערבונות

מדוע ומתי יש להתרחק ממתן ערבות לחוב?

שנה בר קפרא: יתרחק אדם משלשה דברים, אחד מהם הוא "ערבונות", היינו: שלא יסכים להיות ערב לחוב של אחר. כבר שלמה המלך (משלי כ"ו) הזהיר על כך: "אַל תְּהִי בְּתַקְעֵי כַף בְּעַרְבֵיכֶם מְשֹׁאוֹת". בעל מצודות דוד מפרש, כי לא יהיה בחברת אנשים התוקעים כף זה בעבור זה, להיות ערבים. הרמב"ם (הלכות דעות, פרק ה' הלכה י"ג) מונה בין מעלותיו של תלמיד חכם, שאינו נעשה ערב. לכאורה הדעת נותנת, כי המתחייב ערבות מקיים מצוות גמילות חסדים. במאמר הנוכחי נעמוד על פשרם של דברים.

טרדת הנפש: רבי יעקב ב"ר חננאל סקילי, תלמידו של הרשב"א, מבאר את הדברים בארוכה בספרו תורת המנחה (פרשת ויגש). רבי יעקב מבאר, כי כל עיסוק חיצוני גורם טרדה לנפש, ובעודה טרודה הרי פוחתת האפשרות להקדיש עצמו לעבודת הבורא. במקרה של נטילת ערבות, אין כל עילה לאדם להטריד עצמו, שכן, אינו זוכה לשכר כל שהוא על הערבות, לפי שרק המלווה נוטל את מלא השכר, וממילא, מה לו כי יטריד את עצמו.

בדומה לדבריו כתב ר"י אבן שועיב בדרשותיו (פרשת ויגש).

בקיצור שולחן ערוך (סימן קע"ט ס"ט) פסק כן כהלכה כללית, ולא רק כהנהגת תלמידי חכמים, שלעולם ירחיק אדם את עצמו מן הערבות.

בעל תורת המנחה נוקט, איפוא, כי הערב אינו מקיים מצווה, לפי שהיא נזקפת לזכותו של המלווה. ברם, רבי יוסף יוזפא האן, כותב בספרו יוסף אומץ (פרק הלוואה לעני), כי כשם שמצווה

גדולה להלוות, כך מי שאינו יכול להלוות בעצמו יקיים מצווה גדולה זו במתן ערבות עבור הלווה. זאת, כאשר ידוע לו שבאפשרותו של הלווה לפרוע את חובו, אך המלווה דורש ערבות לפי שאינו מכירו וכדומה.

ערבות לנדוניה או פרנסה: רבי יוסף מבהיר, כי אף על פי שאמרו חז"ל שיתרחק אדם מן הערבונות, מכל מקום, שומה עלינו לדאוג לכך שלא תינעל דלת בפני הלווים הישרים, שאם לא ילווה יש חשש שיתרוששו ו"לפעמים תצטרך בתו לשבת עגונה עד שתלבין ראשה ותכסה כלימה פניה בביטול שידוכיה על ידי שאין לאביה למלאת נדוניה במזומנים". עם זאת, הוא מציין, כי גם במקרים בהם הערב סומך על כך שהלווה יחזיר את חובו, אין ליתן ערבות אלא בהלוואה עבור פרנסה או נדוניה וכיוצא בזה, אך לא בהלוואה לצורכי מסחר. לגבי הלוואה זו עומדים בעינם דברי חז"ל שיש להתרחק מן הערבות, וכפי שכתב בספר מעלת המידות, כי "הערבות פתח העניות".

בהמשך דבריו הוא מוסיף ומבאר מדוע אין מצוות גמילות חסד מחייבת להתחייב ערבות. שני טעמים הוא כותב בדבר. ראשית, במקום שיש חשש נזק ממון, אין מצוות גמילות חסדים. זאת ועוד, במשך הזמן שהוא עומד בערבותו, כל עוד לא נפרע החוב, הרי הוא חושש כל העת לאיבוד כספו, ומחמת כך ימנע מלתת צדקה לאחרים, וגדול עונו מנשוא.

לסיכום נמצא, שברוב המקרים, כאשר אין הערב בטוח בלווה שיפרע את החוב, אין מצוות גמילות חסדים בערבות, וראוי לו לאדם להתרחק ממנה, כדי שתהיה דעתו פנויה לעבוד את בוראו, וכדי שלא יבטל בינתיים ממצוות אחרות. רק במקרים בהם הערב בטוח שהלווה יפרע את החוב, והלווה צריך את הלוואה לצרכי חייו ולא לצרכי מסחר, קיימת מצוות גמילות חסדים בערבות עבורו.

כה כותב הרמב"ם (הלכות דעות פרק ה' הלכה י"ג): "... תלמיד חכם... אומר על לאו ולא ועל הן הן, מדקדק על עצמו בחשבון ונותן ומוותר לאחרים כשיקח מהן ולא ידקדק עליהן, ונותן דמי המקח לאלתר ואינו נעשה לא ערב ולא קבלן ולא יבא בהרשאה, (אינו) מחייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו תורה, כדי שיעמוד בדבורו ולא ישנהו". יש לציין ידיעה פשוטה ומובנת מאליה, כי אם הנותן ערבות עבור מי שראוי לקבלת צדקה, מתכוון בליבו כי אם הלה לא ישיב את החוב, יממן את ערבותו מכספי צדקה שיצטברו ברשותו בעת הפרעון, וודאי שראוי ליתן ערבות ליהודי זה.

ותן חלקנו
חווייה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!
חייג עכשיו: 1-700-500-151
או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

חדש! מסכת כתובות

עם הלכות שמיטה
לרגל שנת השמיטה

הדפסה מהודרת, אותיות מאירות
עיניים, צבע ייחודי להקלת הלימוד

משנה יומית מבוארת

להזמנת הגמרא: 1-700-500-151